CZU: 004.8:341.24(4-6 UE) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.100**

SISTEME DE INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ CU GRAD RIDICAT DE RISC STABILITE DE REGULAMENTUL UNIUNII EUROPENE 2024/1689 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI DIN 13 IUNIE 2024

GRIBINCEA Lilia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Șefa Departamentului Drept Internațional și European al Facultății de Drept
ORCID: 0000-0002-7371-5379

SUMMARY

Due to the major impact that AI can have on society and the need to build trust, Regulation (EU) 2024/1689 was drafted in line with the Union's values enshrined in Article 2 of the Treaty on European Union (TEU) and the rights and freedoms fundamental principles enshrined in the treaties. According to regulation [2, art.2], the Union is based on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, as well as respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society characterized by pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men.

***Keywords*:** artificial intelligence; a high-risk AI system on the market; distributor; importer; deployer; standards; conformity assessment; certificates.

Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială) este prima lege cuprinzătoare privind IA la nivel internațional, care are drept scop gestionarea riscurilor utilizării IA [1]. Se consideră în mare măsură că Regulamentul (UE) 2024/1689 va deveni o lege-model pentru elaborarea reglementărilor similare a IA care vor fi adoptate pe plan național și internațional.

Regulamentul (UE) 2024/1689 a intrat în vigoare la 1 august 2024 și urmărește să promoveze dezvoltarea și implementarea responsabilă a inteligenței artificiale în Uniunea Europeană.

Obiectivul propus la elaborarea studiului constă în analiza evoluției prevederilor legislației Uniunii Europene privind inteligența artificială, precum și obiectivele

stabilite de Uniunea Europeană pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în procesul elaborării legislației în domeniul IA. La elaborarea studiului, au fost folosite metode calitative, bazate pe analiza de conținut.

Datorită impactului major pe care IA îl poate avea asupra societății și necesitatea de a genera încredere, Regulamentul (UE) 2024/1689 a fost elaborat în conformitate cu valorile Uniunii consacrate în Tratatul privind Uniunea Europeană și cu drepturile și libertățile fundamentale consacrate în tratate. Potrivit reglementării [2, art.2], Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

Scopul Regulamentului (UE) 2024/1689 este îmbunătățirea funcționării pieței interne prin stabilirea unui cadru juridic uniform, în special pentru dezvoltarea, introducerea pe piață, punerea în funcțiune și utilizarea de sisteme de inteligență artificială în Uniune și, în același timp, să fie asigurat un nivel ridicat de protecție a sănătății, siguranței, drepturilor fundamentale consacrate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [3], inclusiv a democrației, a statului de drept și a mediului, de a proteja împotriva efectelor dăunătoare ale sistemelor de IA în Uniune, precum și de a sprijini inovarea.

Sistemul de IA înseamnă [1, art.3] un sistem bazat pe o mașină care este conceput să funcționeze cu diferite niveluri de autonomie și care poate prezenta adaptabilitate după implementare, și care, urmărind obiective explicite sau implicite, deduce, din datele de intrare pe care le primește, modul de generare a unor rezultate precum previziuni, conținut, recomandări sau decizii care pot influența mediile fizice sau virtuale.

Profesorul John McCarthy de la Universitatea Standford menționa [4], că IA este știința și ingineria de a face mașini inteligente, în special programe de computer inteligente. Este legat de sarcina similară de utilizare a computerelor pentru a înțelege inteligența umană, dar IA nu trebuie să se limiteze la metode care sunt observabile biologic.

Unii autori au identificat ca provocări principale ale IA pentru o guvernare inteligentă [5]:

Interoperabilitatea: Cadrul aplicațiilor bazate pe IA este alcătuit din multe componente de bază, inclusiv sisteme de senzori sau sisteme de supraveghere care colectează informații de la oameni, entități și împrejurimi, rețele și sisteme de comunicații și seturi de instrumente sau dispozitive pentru stocarea și procesarea datelor, toate utilizând diverse tehnologii.

Securitatea și confidențialitatea datelor: Problemele de securitate a datelor, cum ar fi pătrunderea de informații private în dispozitivele bazate pe Internet of Things (IoT), ar putea pune în pericol și confidențialitatea datelor. În plus, confidențialitatea datelor este legată de autorizarea informațiilor având în vedere faptul că datele cetățenilor pot fi captate fără consimțământul acestora, de exemplu prin intermediul camerelor de luat vederi de pe străzi sau diferiți senzori amplasați pe clădiri.

Probleme de responsabilitate: O altă preocupare în ceea ce privește aplicațiile IA, cum ar fi roboții medicali, s-a dovedit a pune în pericol siguranța pacienților și a pune probleme de responsabilitate. Acestea pot fi cauzate de programarea roboților, de disfuncționalități de natură tehnică, cât și de provocări legate de interacțiunea om-robot.

S-a concluzionat că provocările și capacitățile necesare pentru introducerea unor astfel de sisteme bazate pe IA pentru a guverna inteligent, trebuie să fie identificate, controlate și asigurate pentru a conferi cetățenilor siguranța și încrederea în utilizarea unor astfel de aplicații.

Regulamentul (UE) 2024/1689 prevede norme de clasificare pentru sistemele de IA cu grad ridicat de risc [1, art.6]. Astfel, indiferent dacă un sistem de IA este introdus pe piață sau pus în funcțiune independent de produsele menționate mai jos, sistemul respectiv de IA este considerat ca prezentând un grad ridicat de risc în cazul în care sunt îndeplinite cumulativ următoarele două condiții:

(a) sistemul de IA este destinat a fi utilizat ca o componentă de siguranță a unui produs sau sistemul de IA este el însuși un produs care face obiectul legislației de armonizare a Uniunii care figurează în anexa I;

(b) produsul a cărui componentă de siguranță în temeiul literei (a) este sistemul de IA sau sistemul de IA în sine ca produs trebuie să fie supus unei evaluări a conformității de către o terță parte, în vederea introducerii pe piață sau a punerii în funcțiune a produsului respectiv în temeiul legislației de armonizare a Uniunii care figurează în anexa I.

De asemenea, sistemele de IA menționate în anexa III, sunt considerate că

prezintă un grad ridicat de risc. Din cele opt domenii menționate, vom prezenta cu titlu de exemplu două. Astfel, în *domeniul educație și formare profesională*, sunt considerate ca prezentând un grad ridicat de risc:

a) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a stabili accesul ori admisia sau pentru a repartiza persoane fizice la instituțiile de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
b) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a evalua rezultatele învățării, inclusiv atunci când acestea sunt utilizate pentru a orienta procesul de învățare al persoanelor fizice în instituțiile de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
c) sisteme de IA destinate a fi utilizate în scopul evaluării nivelului adecvat de educație pe care o persoană îl va primi sau îl va putea accesa, în contextul sau în cadrul instituțiilor de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
d) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru monitorizarea și detectarea comportamentului interzis al elevilor și studenților în timpul testelor, în contextul sau în cadrul instituțiilor de educație și formare profesională la toate nivelurile.

Cel de-al doilea domeniu selectat este *administrarea justiției și procesele democratice*, în care sunt considerate ca prezentând un grad ridicat de risc:

a) sisteme de IA destinate a fi utilizate de către sau în numele unei autorități judiciare pentru a asista o autoritate judiciară în cercetarea și interpretarea faptelor sau a legii, precum și în aplicarea legii la un set concret de fapte sau destinate a fi utilizate în mod similar în soluționarea alternativă a litigiilor;

b) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a influența rezultatul unei alegeri sau al unui referendum ori comportamentul de vot al persoanelor fizice în exercitarea votului lor la alegeri sau referendumuri. Acestea nu includ sistemele de IA la ale căror rezultate nu sunt expuse direct persoane fizice, cum ar fi instrumentele utilizate pentru organizarea, optimizarea sau structurarea campaniilor politice din punct de vedere administrativ sau logistic.

Sunt stabilite unele cerințe pentru sistemele de IA cu grad ridicat de risc [1, art.8-15]. Se instituie, se pune în aplicare, se documentează și se menține un sistem de gestionare a riscurilor în legătură cu sistemele de IA cu grad ridicat de risc.

Prin *sistemul de gestionare a riscurilor* se înțelege un proces iterativ continuu planificat și derulat pe parcursul întregului ciclu de viață al unui sistem de IA cu grad

ridicat de risc, necesitând în mod periodic actualizarea și revizuirea sistematică.

O altă cerință ține de documentația tehnică a unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, care trebuie întocmită înainte ca sistemul respectiv să fie introdus pe piață sau pus în funcțiune și se actualizează. Referitor la *transparența și furnizarea de informații implementatorilor*, sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt proiectate și dezvoltate astfel încât să se asigure că funcționarea lor este suficient de transparentă pentru a permite implementatorilor să interpreteze rezultatele sistemului și să le utilizeze în mod corespunzător.

De asemenea, sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt însoțite de instrucțiuni de utilizare într-un format digital adecvat sau în alt tip de format adecvat, care includ informații concise, complete, corecte și clare care sunt relevante, accesibile și ușor de înțeles pentru implementatori.

Următoarea cerință se referă la *supravegherea umană a sistemelor de IA cu grad ridicat de risc*. Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt proiectate și dezvoltate astfel încât, prin includerea de instrumente adecvate de interfață om-mașină, să poată fi supravegheate în mod eficace de către persoane fizice în perioada în care sunt utilizate. Supravegherea umană are ca scop prevenirea sau reducerea la minimum a riscurilor pentru sănătate, siguranță sau pentru drepturile fundamentale, care pot apărea atunci când un sistem de IA cu grad ridicat de risc este utilizat în conformitate cu scopul său preconizat sau în condiții de utilizare necorespunzătoare previzibilă în mod rezonabil, în special în cazurile în care astfel de riscuri persistă în pofida aplicării altor cerințe prevăzute în prezenta secțiune.

Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt concepute și dezvoltate astfel încât să atingă un nivel adecvat de *acuratețe, robustețe și securitate cibernetică* și să funcționeze în mod consecvent în aceste privințe pe parcursul întregului lor ciclu de viață.

O altă obligație a furnizorului ține de păstrarea evidenței documentației (tehnice, privind sistemul de management al calității, declarația de conformitate UE, etc) pentru o perioadă de 10 ani după introducerea pe piață sau punerea în funcțiune a sistemului de IA cu grad ridicat de risc. Furnizorii care sunt instituții financiare supuse unor cerințe privind guvernanța internă, măsurile sau procesele lor interne în temeiul dreptului Uniunii din domeniul serviciilor financiare păstrează documentația tehnică ca parte a documentației păstrate în temeiul dreptului relevant al Uniunii din domeniul serviciilor financiare.

Regulamentul (UE) 2024/1689 instituie unele obligații în sarcina importatorilor, distribuitorilor și implementatorilor. Înainte de introducerea pe piață a unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, importatorii verifică dacă: procedura relevantă de evaluare a conformității a fost efectuată de furnizorul sistemului de IA cu grad ridicat de risc; furnizorul a întocmit documentația tehnică; sistemul poartă marcajul CE necesar și este însoțit de declarația de conformitate UE.

Implementatorii sistemelor de IA cu grad ridicat de risc iau măsuri tehnice și organizatorice corespunzătoare pentru a oferi siguranța că utilizează astfel de sisteme în conformitate cu instrucțiunile de utilizare care însoțesc sistemele. Implementatorii încredințează supravegherea umană unor persoane fizice care au competența, formarea și autoritatea necesare, precum și sprijinul necesar.

Înainte de a implementarea unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, implementatorii care sunt organisme de drept public sau entități private care furnizează servicii publice și implementatorii de sisteme de IA cu grad ridicat de risc efectuează o evaluare a impactului asupra drepturilor fundamentale pe care îl poate produce utilizarea unor astfel de sisteme. În acest scop, implementatorii efectuează o evaluare care constă în:

a) o descriere a proceselor implementatorului în care sistemele de IA cu grad ridicat de risc urmează a fi utilizate în conformitate cu scopul lor preconizat;

b) o descriere a perioadei de timp pentru care se intenționează utilizarea fiecărui sistem de IA cu grad ridicat de risc, precum și a frecvenței utilizării respective;

c) categoriile de persoane fizice și grupurile susceptibile a fi afectate de utilizarea sa în contextul specific;

d) o descriere a punerii în aplicare a măsurilor de supraveghere umană, în conformitate cu instrucțiunile de utilizare;

e) măsurile care trebuie să fie luate în cazul în care riscurile respective se materializează, inclusiv mecanismele de guvernanță internă și mecanismele de soluționare a plângerilor.

Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sau modelele de IA de uz general trebuie să corespundă standardelor prevăzute de Regulamentul (UE) nr. 1025/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind standardizarea europeană, de modificare a Directivelor 89/686/CEE și 93/15/CEE ale Consiliului și a Directivelor 94/9/CE, 94/25/CE, 95/16/CE, 97/23/CE, 98/34/CE, 2004/22/CE,

2007/23/CE, 2009/23/CE și 2009/105/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Deciziei 87/95/CEE a Consiliului și a Deciziei nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului [6].

Pentru a accelera procesul de dezvoltare și introducere pe piață a sistemelor de IA cu grad ridicat de risc, este important ca furnizorii sau potențialii furnizori ai acestor sisteme să poată beneficia, la rândul lor, de un regim specific pentru testarea acestor sisteme în condiții reale, fără a participa la un spațiu de testare în materie de reglementare în domeniul IA. Astfel de garanții ar trebui să includă, printre altele, solicitarea consimțământului în cunoștință de cauză al persoanelor fizice de a participa la teste în condiții reale, cu excepția cazurilor legate de aplicarea legii dacă solicitarea consimțământului în cunoștință de cauză ar împiedica testarea sistemului de IA.

De asemenea, este important să se reducă la minimum riscurile și să se permită supravegherea de către autoritățile competente și să se impună potențialilor furnizori să facă demersurile necesare pentru prezentarea unui plan de testare în condiții reale autorității competente de supraveghere a pieței, să se înregistreze testările în secțiuni specifice din baza de date a UE, sub rezerva unor excepții limitate, să se instituie limite privind perioada pentru care se poate efectua testarea și să se impună garanții suplimentare pentru persoanele care aparțin anumitor grupuri vulnerabile, precum și un acord scris care să definească rolurile și responsabilitățile potențialilor furnizori și implementatori și supravegherea eficace de către personalul competent implicat în testarea în condiții reale.

În concluzie, putem menționa că Regulamentul (UE) 2024/1689 asigură libera circulație transfrontalieră a bunurilor și serviciilor bazate pe IA, împiedicând astfel statele membre să impună restricții privind dezvoltarea, comercializarea și utilizarea sistemelor de IA, cu excepția cazului în care acest lucru este autorizat în mod explicit de regulament.

BIBLIOGRAFIE:

1. Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența

artificială). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689&qid=1724950083576

2. Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT

3. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

4. John McCarthy. Why is the artificial intelligense Disponibil: http://jmc.stanford.edu/articles/whatisai/whatisai.pdf

5. A. Al-Besher, K. Kumar, Use of artificial intelligence to enhance e-government services. Measurem. Sensors 24, 100484 (2022) https://doi.org/10.1016/j.measen.2022.100484

6. [6] Regulamentul (UE) nr. 1025/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind standardizarea europeană, de modificare a Directivelor 89/686/CEE și 93/15/CEE ale Consiliului și a Directivelor 94/9/CE, 94/25/CE, 95/16/CE, 97/23/CE, 98/34/CE, 2004/22/CE, 2007/23/CE, 2009/23/CE și 2009/105/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Deciziei 87/95/CEE a Consiliului și a Deciziei nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A02012R1025-20230709&qid=1727734491452